

így tovább, szóni lehetne a végtelenségig a cirádás, színes, pompás Báthori-szönyeget, de ennyi is elég, látjuk, művészként, tudósként, elkötelezett írástudóként érti a dolgát, olyan kátét tett le az asztalunkra, amellyel nekivághatunk (Csokonai szavát idézem) a „széles poétai mezőnek”.

És még mindig van egy szegmen-tum, amely nem maradhat ki még egy ilyen vázlatos ismertetésből sem: Báthori döbbenetes szövegszerkesztési és prózadi-vertani tudása. Nem ritmikai szabálygyűjteményt bifliázhat velünk, hanem hallhatóvá teszi szakmán kívülállók számára is a megvalósult szó- és verszenét. Ez esetben is csak axiómák felsorolásával lehet láttatni a felszínre hozott aranyrögöket. Jegyzetírónak bolyhos, puha vagy bogos-érdes, posztószzerűen kemény szönyeget kell szőnie – most már mindkét kötetből tallózva –, azzal talán ki lehet sajtolni ennek a szövédményes, bonyolult világnak a „szüredékét”: Robert Walser feltűnően gyakran használja a pontosvesszőt, ami a magyar prózai beszédnek is fontos eleme, a fordítás lehet gömbölyű (!), Rilket csak moll-hangnemből szabad fordítani, a dűr eltér az eredetitől, a jó könyv sokszor „szigorú törlés-gyakorlat eredménye”, a szónak saját foglalatva, a jó író „arcába néz” a szavaknak, Somlyó „bátran ráncolja a szöveget; domborítás helyett inkább homorítja”, Gergely Ágnes „saját szöveggyöngyözővel gazdálkodik”, „a magyar költői beszédmódban vizsgálódó” a jambikus hagyomány, jelentős a különbség az állapotvers és a folyamatvers között, emlegeti a rogyant-, a kancsal-, a művelt rimet, a „fém hangzású sorvégeket”, tud arról, hogy „a nőrim nyitva hagyja, félröppenti a sorvéget”, de „a himrim többnyire lezár, lecsapja a sorvéget, elkoppintja a gyertyát”, ritmus nélkül nincs vers, de vigyázat: az könnyen „harkálykopogássá” változhat, figyelmeztet, az ötös, az ötödféles trocheus sorokat nem cserélhetjük fel önkényesen a hetedfeles trocheussal, s ebből jambusba átsapni különleges vétség, Tóth Krisztina verseskötvében „selymesen roskadozó, laza láncba kapaszkodó és gyönyörűen gömbölyödő versfigurák” gyönyörködtek...

Végezetül a szóképanyagról. Mintha Borgest vigasztalná Báthori Csaba eredeti, versbe illő jelzőivel, hasonlataival, metaforáival, amelyek briliáns verstörödékek, verssorok az esszészövegben: „kacúros zombor”, „ragyás fogdmege”, „futós nyúl”, a vers „ritmusa lejt, noha szabálytalan, mint egy öreg fogor”. Walser „röpteti és sokáig a levegőben tartja az olvasót”, „egyedül felve őrzött szavainak magvából, s nem szétfreccsent repeszeiből születet maradó irodalom”, Lator László „izzóan erotikus”, mégis „ikonszerű, egyiptomi rendet” tart versvilágában, Gergely Ágnes lírai szövetében „archaikus művelt-

séganyag ventilátorai frissítik a szöveget”, Rakovszky Zsuzsánál „hol hallgatónak a színek, hol hűvösen visszahátrálnak”, Jónás Tamás verskompozícióiban még a „hiba” is „drágakő a hibátlan mű foglalatában”, Lackfi János „felidézi a cseppenként elcsorgó időt”, Szakács Eszter lírájából „egy-egy tárogatósabb fordulatot” idéz Báthori, Lovétei Lázár László „hömpölygő tónusával”, „időnként mogorva morgásával” vált ki hatást, Csengery Kristóf „megrázó melankóliával” „izzó szófukarsággal” közvetít „néma szigort”.

Vajon ilyen montázst lehetne készíteni a Báthori által felszínre hozott szövegmintákból? Számtalant. Döbbenetek a világirodalmi allúziók, a filozófiai alapozások, a más művészeti ágakkal, zenével, festészettel való összevetések.

Összegezve, röviden: Szinte áttekinthetetlenül gazdag ez az eszme- és szókinccstár, valamint a Báthori-féle „magán-nyelv”. Kitágította és pompás kolorittá színezte azt a „szürke pontot”, amelyről Paul Klee beszél (talán az antianyagra gondolt), nem véletlen, hogy mindkét kötet címlapján Klee-festmény az illusztráció. Báthori Csaba ebbe a tágított térbe, végtelen erőterű és holdudvaros szavak dzsungelébe vezetett minket. Kitalálni innen éppoly nehéz, mint ide behatolni.

(Napkút Kiadó, 2007)
Hegedűs Imre János

Alkotónők és alkotótársak a múlt századelőn

Borgos Anna: Portrék a Másikról

Borgos Anna könyve jellegzetesen interdiszciplináris jellegű. Maga a szerző pszichológus, könyvét is a Pécsi Tudományegyetem Elméleti pszichoanalízis doktori programjának résztvevőjeként írta meg. Azok az „alkotónők” viszont, akiről ír, írók vagy – pontosabban szólva – irodalomközeli szereplői a 20. század első felének. Török Sophie költő, Harnos Ilona színésznő és műkedvelő író, Böhm Aranka pedig, bár magas kvalifikációt szerzett (orvosdoktor lett), feleség. Ami közös bennük: mindhárman írófeleségek. Török Sophie Babitsnak, Harnos Ilona Kosztolányinak, Böhm Aranka Karinthynek volt a felesége, majd – s ez sem elhanyagolható mozzanat – özvegye. Ami a pszichológus szerző számára e három feleséget érdekessé teszi, nyilvánvalóan nem valamilyen speciálisan esztétikai kérdés. Amit az írófeleségek irodalmi

teljesítményéről mond, az – valljuk meg – nem is igazán reveláló. Ami érdekessé teszi őket (számunkra is), az a Gender Studies kérdésfeltevései révén válik azzá. „A témaválasztásban – ahogy Borgos Anna meg is vallja – nagy szerepe volt annak az indítatásomnak, hogy pszichológiai érdeklődésemet és a pszichológiát mint diszciplínát összekapcsoljam más tudományterületekkel, mindennek előtt az irodalommal és a társadalmi nem tudományával; ily módon azt a kérdést is érinthetem, hogyan tükrözik és alakítják egymást ezek a diskurzusok. Másik fontos szempontom az volt, hogy egyéni sorsokat tanulmányozzak az őket alakító személyes kapcsolatok és társadalmi meghatározottságok közegében” (12–13.). Egy-egy probléma tudományközi nézőpontból való tematizálása kétségkívül nagy előnyökkel járhat, de nem veszélytelen. A veszély nem utolsósorban abból fakad, hogy a kutatónak – intézményesen szerzett képzettségétől függetlenül – gyakorlatilag meg kell többszöröznie saját kompetenciáját: itt is, ott is érvényes tudással kell rendelkeznie. Am ha ez a diszciplínák közötti határátlépés eredményes, az elemzésben többnyire olyan összefüggések is kirajzolódnak, amelyek élöek és lényegesek, de egyetlen diszciplína keretei közt, „hagyományos” logikával folytatva az értelmezést nem érzékelhetők (Minden ilyen tudományközi megközelítés értelemszerűen egy potenciális új tudomány lehetőségét rejti magában, s új utat nyit.)

Borgos Anna alapvető előföltevé-sét könyve első tanulmányának címe fejezi ki a legtömörebben. *Eredetiség, tehetség, alkotás mint társadalmi konstrukció* (13.). Ahogy írja is: „Az alkotás tág értelemben véve nem magányos aktus, hanem komplex és kölcsönös interakciók, közvetlen és közvetett személyes és társadalmi hatások része, eredménye. Az eredetiség, a kreativitás fogalma maga is (a romantikától eredeztethető) kulturális termék” (13.). Egy másik megfogalmazásban: „A létrejövő mű nem pusztán az alkotó adottságaiból táplálkozik, és önmagában a »szignifikáns Másik« jelenléte sem elégséges hozzá; lényeges feltétele a tudáshoz való hozzájárulás lehetősége, az alkotáshoz szükséges idő és társadalmi megerősítés” (15.). Ezzel az előföltevéssel maximálisan egyet lehet érteni; a légiures térben alkotó magányos zseni tételezése csakugyan abszurd, sőt rosszabb: üres tételezés lenne. Az „alkotó adottságait”, úgy vélem, mégsem célszerű lebecsülni. Az az adottság, amelyet az ember a születéssel készen kap, maga is fölfogható ugyan társadalmi terméknek (hiszen a fogamzást eredményező nemi aktus maga is szociális aktus, sőt a genetikai örökség is leírható szociokulturális történések eredmé-

nyeként), de egy végtelenített visszavezetés gyakorlatilag a filozófiában régóta ismert úgynevezett végtelen regresszus csapdájába vezetne. Minden konkrét (alkotás)történeti kutatásnak érdemes egy induló adottsággal, az „alkotó adottságával” számolni. Ha ugyanis ettől eltekintünk, értékes és értéktelen, lényeges és lényegtelen összekeverődése, vagy – ami még rosszabb – önkényes kijelölése következik be. Ennek hangsúlyozása azonban nem érvényteleníti, sőt mintegy aláhúzza, kiemeli, amit Borgos Anna – implicit módon – programként – meg is fogalmaz: „A tehetség, a kreativitás vizsgálatában és konkrét alkotók életművének tanulmányozásában is gyümölcsöző lehet az interszubjektív és a társadalmi körülményekre is reflektáló szemlélet, különösen az olyan partnerkapcsolatok esetében, ahol mindkét fél alkot valamilyen területen” (15.). Különösen akkor lehet eredményes és sok mindent megvilágító ez a megközelítés, ha – mint pl. a nők, vagy más, úgynevezett „hátrányos” helyzetű csoportok esetében – a kulturális alkotómunkához való hozzáférés lehetősége is relatíve korlátozott. S a probléma, úgy látom, Borgos Anna számára itt, ezen a ponton vált személyileg is „érdekessé” és fontossá. Ugyanis: „Az értelmiségi vagy intellektuális ambíciókkal rendelkező nők – akiknek identitása, ha a szó közvetlen értelmében nem is volt »fenyegetett«, de nemi, társadalmi normák, korlátok által mindenképpen nehezítettnek tekinthető – rákényszerültek bizonyos asszimilációs stratégiákra – a fennálló hatalmi struktúrák elfogadására vagy a körülményeknek megfelelő alakítására –, kompromisszumos változtatásokra, olykor az identitás tartalmának átértékelésére is” (19.). Ezért – mintegy önmaga mai lehetőségeinek előtörténetét nyomozva – számára a történetileg létezett „megküzdési stratégiák” központi jelentőségű kutatási témává szerveződnek. Mint pszichológust, „a személyiség kreatív elaborációs-szublimációs mechanizmusai”, mint öntudatos, neme története iránt érdeklődő nőt pedig ezeknek az egykor volt konkrét történeti realizációi érdeklik. (Félreértések elkerülésére: a személyes érdekeltséget itt egyáltalán nem a relativizálás szándékával jegyzem meg. Ez nem gyöngíti, hanem inkább erősíti a kutatói motivációt.)

A könyv így kettős feladatot tölt be. Rekapitulálja a Gender Studies idevágó fölfogását (nézőpont, fogalmi háló, értékelési eljárások stb.), és – e fogalmi hálóban mozogva – elbeszéli a női nem egyik lehetséges magyarországi történetét a 20. század első feléből. A közvetítő médium ehhez a lélektan analitikusan orientált változata. Ez a kettősség természetesen a könyv jellegében is érvényesül: első, kisebbik fele elméleti rekapituláció, bizonyos illusztratív

adalékokkal színezve – ez afféle bevezetés, a témában járatlanok számára. (S Magyarországon jószerivel mindenki az.) Intelligens, jó áttekintés ez, céljának maradéktalanul megfelel. A másik, a könyv nagyobbik fele viszont lényegében esettanulmányok sora: Török Sophie, Harnos Ilona és Böhm Aranka speciális nézőpontú pszichobiográfiája. Az irodalomtörténész számára életrajzi, filológiai vonatkozásban ez a második rész adja a legtöbb újat, e mögött van az igazi anyagföltáró alapkatutató – a helyét kereső magyar irodalomtörténet-írás számára mégis az első rész elméleti rekapitulációja lehet az igazán ösztönző. (Erősítheti és ösztönözheti az úgynevezett *kontextuális értelmezés* státusát.) Magam hadd szövezzem le mindjárt, a könyv mindkét teljesítménykomponensét méltányolom. Az elmélettel fölturbózott, de semmitmondó, esetleges részletek kapcsán jórészt „üresben” mozgó álteoretikus teljesítmények egyre jobban dagadó tömegéből erényeivel kiemelkedik (s ezektől elkülönítődik) ez a munka: innovatív, de nem „lila”, anyagföltáró, de nem iránytalan. „Első” könyvtől ennél többet nem is lehet kívánni. Egy eredményes pálya esélye van meg benne. Ha valamit hiányolok belőle, az a történeti-szociológiai dimenzióknak a maga konkrétságában való még következetesebb érvényesítése. Meggyőződésem, hogy Borgos Anna legsajátabb célkitűzése is jobban, élesebben és plasztikusabban érvényesült volna, ha erre jut ereje. (Más kérdés, hogy ebben a magyar értelmiségtörténeti szociológia is, az életrajzi filológia is mulasztásaival akadályozta munkáját. Egy könyv, a maga útját törve, egy csapásra nem pótolhatja több szakma kollektív mulasztásait.)

A könyv három „főszereplője” közül Török Sophie-ról eddig is tudható volt ez-az; a Babits-kutatás értelemszerűen rá vonatkozó ismereteket is fölszínre hozott. Kosztolányiné már sokkal kevésbé volt ismertnek tekinthető: róla jószerivel azt tudtuk, amit saját könyvei (pl. a férjéről írott életrajz) elárultak. Böhm Arának pedig csak irodalmi legendáriuma volt: a Karinthyval sokat veszekedő, férfiakat faló „vám” eleve túlszínezett legendáriuma. Borgos Anna mindhárom „Nyugat-feleség” megismeréséhez jelentősen hozzájárul. A legtöbb újdonságot alighanem Harnos Ilonáról hozza (neki, *Burokban* címmel korábban már közreadta egyik kötetét is) – az ő „pszichobiográfiája” immár viszonylag élesen áll előttünk. (Ebben persze az is közrejátszott, hogy Borgos Anna kutatásait részben követve, részben kiegészítve Bogdán József egy gazdag anyagú Kosztolányi-könyvvel állt elő – s ebből Kosztolányiról ugyan nem sok újat tudunk meg, de feleségéről és fiáról jelentős új anyag lett megismerhető.)

A Böhm Arankáról fölvázolt kép is sokkal gazdagabb és árnyaltabb, mint az, ami eddig róla forgalomban volt. S általában: az „adatokra” vadászó filológus mindhárom portréban sok érdekeset és fontosat, vagy legalább jellegzeteset talál. Ebből a szempontból említésre méltó a könyv képanyaga is: néhány közismert, „visszaköszönő” fotó mellett igazi filológusi „csemegék” is vannak köztük. A 6. számú, Gyömrői Editet ábrázoló portréfotó pl. ilyen – ezt még a különben edzett József Attila-filológusok sem ismerték eddig.

A részleteket illetően persze olykor lehet a szerzővel vitázni. Valószínűleg módszertani eredetű vakfolt, hogy Borgos Anna nem érzékeli, vagy legalábbis nem hangsúlyozza azt, amit pedig egy ilyen tematikájú könyvben föltétlenül szem előtt kellett volna tartania. Azt tudniillik, hogy Török Sophie – ellentétben pl. a műkedvelő Harnos Ilonával – *igazi* költő, s nemcsak azért, mert a Nyugatban igen sok verse megjelent (jóval több, mint pl. Juhász Gyulának vagy József Attilának!). Ennek belátásához (s a könyvben való érvényesítéséhez) azonban verseinek esztétikai nézőpontú, tehát *nem* pszichologizáló (!) értelmezésére is szükség lett volna. Maga az elemzés, persze, nem kérhető számon e könyvön, hiszen egy ilyen értelmező munka szétfeszítette volna kereteit: az eredménnyel azonban számolnia kellett volna. Ugyanennek a relációnak az ellenpárja, hogy Harnos Ilona szövegei viszont mint ha irodalmilag föltértelekélődtek volna, jóllehet azok megítélemem szerint inkább csak dokumentumok. Más jellegű probléma, hogy saját – helyesen megfogalmazott – nézőpontja *ellenére* konkrét esetben Borgos Anna nem figyel föl egy olyan jelentős partnerkapcsolati feszültségre, mint amilyent Kosztolányi *Pardonjai* involváltnak. A zsidó származású Harnos Ilona ugyanis nyilvánvalóan szembesülni kényszerült azzal, hogy férje – legalábbis 1919 és 1921 közt – manifeszt antiszemita volt. Ezt Kosztolányiné, ha máshonnan nem, hát az ő fecsegéseit kihasználó Göndör Ferenc interjújából (Az Ember, 1921. máj. 1.) tudta, s a botrány kirobbanásakor ezt egymás közt meg is kellett beszélniük. Az a tény tehát, hogy Harnos Ilona még mentegette is „urát”, igen releváns információnak tekinthető. (Érdekes, hogy a könyvben szerepel Az Ember szóban forgó számának címlapja, mint *illusztráció*. Borgos Anna tehát ismeri, csak nem tematizálja azt a problémát, ami mögötte meghúzódik.) Más esetben – s ez ne hassék köztözködésnek egy pszichológus könyvről szólva – a lélektani elemzés is finomítható lett volna. Sejtésem szerint Böhm Aranka intellektusa, személyiségének – szexualitáson túli – varázsa a kelleténél kevésbé hangsúlyozódik. Számomra

ugyanis a Karinth–Böhm-szópárba-jok elsősorban erről, az egyenrangú személyiségek mérközéséről szólnak. Ami azért nagy dolog, mert Karinth nem akarí volt, intellektusa súlyát és teljesítőképességét még az irodalomtörténet-írás sem mindig kezeli jelentősége szerint. Ha tehát felesége neki partnere tudott lenni, az mindenképpen jelentékeny személyiségképlet meglétére vall.

Implicit veszélyforrás a férfi–nő-viszony programos, „kiegyenlítő” értelmezése is. A nő nem társadalmi hátrányairól értekezve sem vesztethető szem elől, hogy, mondjuk, a Kosztolányi, illetve Kosztolányiné szövegei közti minőségi különbség (ami tény) nem vezethető le a férfi és a nő történetileg aszimmetrikus szociokulturális viszonyából, a nemi szerepek adott társadalmi konstrukciójából. Olyan férfiak, akik az „életnek ugyanazon az oldalán” helyezkedhettek el, ahol Kosztolányi is, nem lettek mind Kosztolányihoz mérhető írók. A zsenialitás, ahogy Szondi Lipót írta egyszer, *extrém pozitív variánsa* a képességeknek – történetileg csak részben vezethető le. Ezt, ha nem akarok „kiegyenlítő” egyoldalúságba esni, minden ilyen jellegű értelmezés során célszerű szem előtt tartani. Ennek bealkukulása ugyanis nemhogy csökkentené, de mintegy hitelesíti, tehát megerősíti a nemek szerinti szociokulturális aszimmetria létének föltárására, működésmódjának megismerésére irányuló kutatásokat.

Borgos Anna könyvéről általánosító igénnyel elmondható: érdekes, hasznos könyv, egy reményekre jogosító pálya szép nyitánya. Ha megörzi azt a magas ambíciót, amely most jellemzi, és saját kutatási tárgyát továbbra is az interdiszciplinaritás keretei közt alakítja ki, még sok eredményt érhet el. Az út jónak látszik. De tudnia kell, egy ilyen pálya meglehetősen göröngyös. Aki e terepen mozog, az több szakma fölhalmozódott mulasztásaival találja magát szemben, s ott is alapkutatásra kényszerül, ahol reményei szerint már a készből dolgozhatott volna. Ráadásul az úgynevezett korszerű kutatási irányokhoz való csatlakozás óhatatlanul bizonyos kérdések elhomályosulásával is együtt jár, s ez a veszteség az adott paradigma keretein belül fölszámolhatatlan. Az a kutató tehát, aki igazán újat akar produkálni, s nem elégszik meg egy mégoly vonzó paradigma népszerűsítésével és aktualizálásával, az óhatatlanul rákényszerül arra, hogy az empirikus anyagból nyerhető tapasztalatokra a paradigmával szemben is építsen. Ez pedig, talán mondani sem kellene, a mi viszonyaink közt nem tartozik a hálás dolgok közé. De hosszú távon megéri.

(Noran Kiadó, 2007)
Lengyel András

A tévhitek feloldása

Almási Tibor

Gyárfás Jenő-monográfiája

A gyakran idézett latin mondás – „Habent sua fata libelli” – valóságot lefedően érvényes Almási Tibor legújabb művész-monográfiájára is. Indokoltan érezzük a „sorsra” hivatkozást, mert a könyv születése nem egy szokványos bibliológiai történet, felismerhető benne a sorsszerűség elemei. Már a „tárgyát” képező festőművészi pálya és életmű sem illeszthető a hagyományos keretek közé. Gyárfás Jenő (1857–1925) munkássága a magyar művészettörténet nem könnyen feloldható rejtélyei közé tartozik. A Szatmárból áttelepült szerzőt ifjú kora óta foglalkoztatja a „csomó” kibontása. Úti holmija között hozta magával Bukarestben kiadott első próbálkozását, meg vágyát, hogy egyszer méltóbb formában igazítsa helyére a sokat vitatott festő alakját, alkotásait. Megkezdett kutatásait folytatandó, többször járt Sepsiszentgyörgyön, s most eredményeit összegezve Győrben megírta a minden eddiginél részletesebb és alaposabb pályarajzot. Szándékok talalkozása fényesítette meg a kézirat csillogzatát. Írásműve „hazatért”! Készülhetett immár a festő szülővárosában, Sepsiszentgyörgyön, kitűnő fényes papíron, igényes és színvonalas nyomdai kivitelben a gazdagon illusztrált, albumformátumú, tudományos értékű képeskönyv.

Gyárfás Jenőt, a különös sorsú művészt Székelyföld küldte a magyar festészetbe. Tehetségét korán felismerték kortársai. Egyes kritikusok Munkácsyhoz hasonlították. Bár a korabeli sajtó és a fővárosi közönség figyelme lankadatlanul követte pályáját, a honi szakirodalom – mert nehezen talált magyarázatot önkéntes visszahúzódsására – az „elfelejtett művész”, az „egyművű festő” szinonimájának tekintette. Korai sikerei, kedvező fogadtatása, a vele és műveivel foglalkozó írásokból összeálló gazdag bibliográfiai adattár önmagában is cáfolja a bélyegként ráragasztott jelzők helytelenségét. Ugyan nem tartozott a termékeny alkotók közé, de jelenléte a saját és utókori művészeti köztudatban akár arányosnak is tekinthető. Folyamatosan szerepelt különféle kiállításokon, műveit nemzeti gyűjtemények őrzik Budapesten és Erdélyben. Tanulmányok, monográfiák dolgozták fel munkásságát, értékelték eredményeit, keresték kudarcaikat, „elvonulásának” magyarázatát.

Az első összegző kísérletet Lázár Béla végezte. A helyzetével megbékélt festőnél tett látogatásainak tapasztalatai diktálták könyvének sorait, amelyet még életében olvashatott. Neves szerzők – Lyka Károly, Elek Artúr, Petrovics Elek, Hoffmann Edit – fogtak tollat egy-egy vele kapcsola-

tos részletkérdés tisztázására törekedve. Kirimi Irén egykori tanulmányát átdolgozva írta meg kismonográfiáját. Az erdélyi szerzők, ébresztgetve emléket a hagyományápolás jegyében, az ötvenes évektől adtak közre cikkeket, az örökség jelentőségét hangsúlyozó tanulmányokat. Évtizednyi különbséggel két monográfia is született, mindkettő Bukarestben jelent meg. Gazda József alapos adatgyűjtő munka eredményeit foglalta össze nélkülözhetetlen könyvében. Almási Tibor pedig társszerzővel írt az akkor feltárható kútfők alapján kis könyvet Gyárfás művészetéről.

Az időközben „othont” – de szívet nem! – cserélő művészettörténész nem hagyta nyugodni a pályakezdet éveiben megragadott s részben feldolgozott téma az új körülmények között sem. A napi muzeológus munka mellett számos cikket, tanulmányt írt, katalógusokat, könyveket publikált, kiállításokat rendezett. Párhuzamosan folytatta a hajdan megállító erőként elősodródó kérdéskör kutatását. Néhány jellemző Gyárfás-festmény tüzetes elemzésével – ezek beépültek az új munka végleges szövegébe! – s az Erdélyben helyszínen végzett könyv- és levéltári búvárlással kiegészült a szintézis megalkotására. Most jelent kötetét lényegében az életmű teljes feltárását, bemutatását, tárgyszerű értékelését nyújtja. Egyúttal leszámol a sztereotípiákkal, előítéletekkel, a festő alakját mostanáig körüllegő legendákkal.

A vászonba kötött könyv színes borítója telitalálat: Gyárfás fő művét, a Tetemrehívást adaptálja, a címdalra a zavarodott Kund Abigélt, míg hátul a nyers realizmussal festett „bámészkodók” csoportját emeli ki a teljes kompozícióból. Az arannyal nyomott cím nem kirívó, de kellően ünnepléses hatású.

A kötetet a kiadó „Köszöntése” nyitja, amely a mindig visszatérő kérdéseket veti fel. A festő „hazatérését” nem tragédiaként, ellenkezőleg, a magyar közönséget gyarapító tényként könyveli el. Röviden sorolja a művész otthoni megbecsülését bizonyító történeteket, legfrissebbként méltatja a már mélyre vésődött „képet” árnyaló, születése 150. évfordulójára kiadott monográfiát, amelyet a tisztelgés és az emlékezés dokumentumaként értékel.

Almási Tibor nemcsak tanulmányozta, elemezte az életművet, a forrásokat, hanem számos új felismeréssel járult hozzá gyarapításukhoz. Tisztelendő anyagismerete lehetővé tette, hogy élményszerű, árnyalt képet rajzoljon a festőről és koráról. Munkájának hitelességét erősítik az elbeszélést színesítő, értelmezést segítő idézetek, a szemléltetést szolgáló szöveg- és képdokumentumok, színes reprodukciók.

A nagy gonddal felépített tanulmányából plasztikusan kibontakozó